Düzce Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi
Duzce University Art Design and Architecture Faculty

Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi
Journal of Art and Design

Araştırma Makalesi Research Article

Tykhe, *10*(18)
Haziran June 2025

DOI: 10.55004/tykhe.1605565

Başvuru Submitted 22.12. 2024
Kabul Accepted 28.03.2025

Açık Erişim Open Access

Tekno-Feodalizm Perspektifinden Sinema Sektöründe Üretken Yapay Zekâ Teknolojisinin Analizi

Analysis of Generative AI Technology in Cinema Industry from a Techno-Feudalism Perspective

Bahadır Kapır[a]

[a] Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, bahadir.kapir@marmara.edu.tr

Öz

Bu çalışma, medya ve sinema sektörünün yapay zekâ teknolojileri ile yakınsaması neticesinde bilhassa sinematografik görsel üretim pratiklerinde etkin bir şekilde kullanılmaya başlanılan üretken yapay zekâ modellerinin tekno-feodalizm perspektifinden eleştirel bir çözümlemesini sunmaktadır. Betimsel analiz yöntemi kullanılan çalışmanın temel savı, sinematik içerik üretimi için yapay zekâ teknolojisini kullanan bireysel ve kurumsal üreticilerin, teknoloji şirketlerinin yapay zekâ platformlarına ve bulut sistemlerine sistematik olarak daha çok bağımlı hale geldiğidir. Bu bağlamda çalışma, teknolojik dönüşümü ve bu dönüşüm sürecinde gelişen güç ilişkilerini eleştirel ekonomi-politik bir perspektiften ele almaktadır. Çalışmada yapay zekâ teknolojisinin tarihsel gelişimi ile toplumsal, kültürel ve ideolojik boyutları kapsam dışında tutulmuştur. Bununla birlikte yapay zekâ teknolojisi, salt ekonomik analizin ötesine geçilerek, tekno-feodalizm kavramsal çerçevesi içinde yeniden tanımlanmıştır. Çalışmanın sonucunda, medya ve sinema endüstrisinin üretim, dağıtım ve gösterim süreçlerinde dijital dünyaya hâkim olan birkaç teknoloji şirketinin kontrolünün giderek güçleneceği ve bu durumun tekno-feodal yapıyı pekiştireceği saptanmıştır. Büyük teknoloji

Abstract

This study presents a critical analysis of generative AI models from a techno-feudalism perspective, which have begun to be effectively utilized in cinematographic visual production practices as a result of the convergence of media and cinema sectors with AI Technologies. Using descriptive analysis method, the study's fundamental argument is that individual and institutional producers using AI technology for cinematic content production are systematically becoming increasingly dependent on technology companies' AI platforms and cloud systems. In this context, the study examines technological transformation and power relations developing during this transformation process from a critical political-economic perspective. While the historical development of AI technology and its social, cultural, and ideological dimensions are excluded from the scope, AI technology is redefined within the conceptual framework of techno-feudalism, going beyond purely economic analysis. The study concludes that the control of a few technology companies dominating the digital world will increasingly strengthen in the production, distribution, and exhibition processes of the media and cinema industry, thereby reinforcing the techno-feudal structure. Strategic investments and

şirketlerinin üretken yapay zekâ alanına yaptığı stratejik yatırımlar ve start-up satın almaları, pazarın giderek tekelleşeceğini göstermektedir. Bu yapılanma, medya üretimindeki platform bağımlılığını derinleştirirken, bireysel ve kurumsal üreticilerin özerk üretim olanaklarını da sınırlandırmaktadır. Böylece dijital lordlar olarak konumlanan teknoloji şirketlerinin hem abonelik sistemleri üzerinden gelir elde etmesi hem de kullanıcı verilerini kontrol etmesi yoluyla oluşan çift yönlü sömürü mekanizması güçlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: tekno-feodalizm, üretken yapay zekâ, platform bağımlılığı, sinema endüstrisi, dijital tekelleşme.

startup acquisitions by major technology companies in the field of generative AI indicate growing market monopolization. While this structure deepens platform dependency in media production, it also limits the autonomous production capabilities of individual and institutional producers. Consequently, the dual exploitation mechanism is strengthened as technology companies positioned as digital lords generate revenue through subscription systems and control user data.

Keywords: techno-feudalism, generative artificial intelligence, platform dependency, cinema industry, digital monopolization.

Atıf için Cite as: KAPIR, B. (2025). Tekno-feodalizm perspektifinden sinema sektöründe üretken yapay zekâ teknolojisinin analizi. *Tykhe, 10*(18), ss. 257-285.

Teknoloji, toplumun ekonomik, kültürel, siyasi, hukuki ve sosyal yapısını hem etkileyen hem de bu olgulardan etkilenen bir konumdadır. Bu sebeple, yeni bir teknolojik aygıtın ya da teknik bir alanda gerçekleşen öncü gelişmelerin ilk defa duyurulduğu veya tartışıldığı bir zamanda yaşanan gelişmeler üzerine konuşmak ya da keskin sınırlar çerçevesince fikir beyan etmek oldukça zordur. Teknolojik alanda yaşanan yeni bir gelişme ya da icat, son kullanıcı olarak sıradan insanın kullanımına açılıp gündelik yaşamda karşılık bulan bir pratiğe dönüştüğünde ise ekseriyetle popülist bir yaklaşımla karşılanmıştır. Hatta çoğu zaman bu yaklaşım, yeni teknolojilerin gündelik yaşama kazandırdığı konformist faydalar göz önünde tutularak deyim yerindeyse kutsallaştırılmıştır. Bu durum, çoğu teknolojik gelişmenin ekonomik veya ideolojik olmak üzere iki temel etken göz önünde bulundurularak geliştirildiğinin göz ardı edilmesine sebebiyet vermiştir. Benzer sürecin günümüz popüler teknolojisi olarak nitelendirebileceğimiz üretken yapay zekâ teknolojilerine olan yaklaşımlarda da görüldüğünü söylemek mümkündür.

Yapay zekâ teknolojisi özellikle günümüzde bilgisayar teknolojilerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak kısa bir süre içerisinde üssel bir oranda gelişim sağlamış ve bu gelişme sonucunda yapay zekâ uygulamaları birçok alanda sıradan insanın dahi fayda sağlayacağı bir şekilde kullanıma sunulmuştur. Yapay zekâ teknolojisinin gündelik hayatımıza bu denli hızlı girişi ve bu teknoloji ile tasarım, programlama, kurgu, animasyon veya sinematografik

video üretimi gibi birçok özellik ve uzmanlık gerektiren işlerin ulaşılabilir olması, büyük bir hayranlıkla karşılanmıştır. Ancak bu hayranlık, yapay zekâ teknolojilerinin geliştirilmesi ve işletilmesi aşamalarında yaşanan ekonomik yapılanmayı, üretken yapay zekâ platformlarına sahip şirketlerin sektörel alanlarda gerçekleştirdiği finansal örgütlenmeyi ve son olarak belirli bir ücret, abonelik veya bir programın ücretli eklentisi olarak kullanıma açılan yapay zekâ uygulamalarının kar maksimizasyonu odaklı geliştirilmesini ve kullanımını görünmez kılmıştır. Nitekim belirtmek gerekir ki yapay zekâ teknolojisi üzerine gerçekleştirilen somut çalışmalar büyük oranda Google, Facebook, Microsoft, Apple ve Amazon gibi uluslararası düzeyde faaliyet gösteren teknoloji şirketleri tarafından yürütülmektedir. Aynı zamanda bu teknoloji devleri tarafından birçok ufak çaplı girişim desteklenmekte ve çeşitli ortaklıklar kurulmaktadır. Bu düşünceden hareketle, çalışmada, yüksek prodüksiyon maliyetlerini düşürmesi, üretim süreçlerini hızlandırması ve yapım şirketlerine maliyet avantajı sağlaması sebebiyle sektör içerisinde kullanımı giderek yaygınlaşan üretken yapay zekâ platformları eleştirel ekonomi-politik perspektiften incelenecektir. Çünkü, günümüzde medya ve sinema sektörünün üretken yapay zekâ teknolojileri ile yakınsaması, uluslararası sermayenin yeni kâr maksimizasyonu alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreç teknolojik bir gelişmeden ziyade, küresel ölçekte yeni tekelleşme biçimlerinin oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Medya pazarının 2025'te 1.706 milyar dolar hacme ulaşması ve 2029 yılında toplam gelirinin %50,58'inin dijital medya gelirlerinden oluşması öngörülmektedir (Statista, 2024c). Dünya sinema pazarının 2025 yılında 86.10 milyar dolara (Statista, 2024d), üretken yapay zekâ pazarının ise aynı yıl 62.72 milyar dolarlık hacme ulaşması beklenmektedir (Statista, 2024e). Bu üç dev pazarın birleşimi, uluslararası teknoloji şirketleri ve küresel içerik üreticisi konumundaki yapım şirketleri için yeni bir sermaye birikim alanı oluşturmaktadır. Bu durum çalışmanın, medya ve sinema sektörü içerisinde kullanılan yapay zekâ platformlarının ekonomik yapılanmasına odaklanmasının temel gerekçesini oluşturmaktadır.

Çalışmanın temel varsayımı, sinematik anlamda herhangi bir içerik üretmek için yapay zekâ teknolojisini kullanmak isteyen bireysel ve kurumsal kullanıcıların hali hazırda tekelleşmiş bilişim teknolojileri şirketlerinin yapay zekâ platformlarına veya bulut sistemlerine giderek bağımlı kılındığı ve özellikle bireysel kullanıcının bu sistemleri kullanmak için belirli bir ücret ödemek durumunda kaldığı, bu durumun ise veri depolama merkezleri ve internet ağ altyapısına sahip olan teknoloji devlerinin hâkimiyetini pekiştirerek

tekno-feodal bir dijital ekonomik düzen yarattığıdır. Bu bağlamda çalışmanın teorik temeli tekno-feodalizm kavramı çerçevesince oluşturulacaktır. Kavrama yönelik eleştirilerin başında ise kapitalist piyasa dinamiklerinin hala işler olduğu, kapitalizmin şekil değiştirerek kendini yeniden ürettiği ve bu sebeple günümüz dijital ekonomik yapılanmasının hala kapitalizm olarak nitelendirilmesi gerektiği düşüncesi yer almaktadır. (Prado, 2021; Morozov, 2022; Gane, 2024, s. 2; Gilbert, 2024). Ancak çalışmanın sınırlılıkları dahilinde, tekno-feodalizm kavramına yönelik eleştirilere kapsamlı bir yanıt üretilmeyecek ya da kuramsal açıdan detaylı bir karşılaştırma analizine yer verilmeyecektir. Kavram, araştırmanın varsayımı olan yapay zekâ teknolojisinin artan popülaritesi sebebiyle ekonomik işleyişinin görünürlüğünü kaybettiği savını açıklamak için temel alınacaktır. Zira kavram, günümüz yapay zekâ teknolojilerinin ekonomik örgütlenmesini, platformların kâr odaklı yapılanmasını ve bu platformlarda ortaya çıkan yeni değer yaratma süreçlerini açıklamada yol gösterici niteliktedir. Bununla beraber, yapay zekâ teknolojisinin tarihsel gelişim süreci de çalışmanın kapsamı dışında tutulacak, ancak bu teknolojinin eleştirel ekonomi-politik perspektiften yeniden tanımlanmasına ve kavramsallaştırılmasına yer verilecektir. Bu doğrultuda çalışma, platform sahipliği yapılanması, veri toplama ve işleme pratikleri, kullanıcı emeğinin metalaşması, medya üretimi için giderek artan bir şekilde platform bağımlılığı gibi temel konular üzerinden ilerleyecektir. Çalışmanın verileri ise teknoloji şirketlerinin yıllık raporları ve pazar araştırma kuruluşlarının istatistiklerinden elde edilecektir.

Ekonomi-Politik Açıdan Teknoloji

Teknoloji alanında yaşanan gelişmelerin insan emeğini etkisiz ve gereksiz hale getireceği konusu üzerindeki endişeler günümüz toplumunda özelikle yapay zekâ alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak en üst seviyeye ulaşmıştır. Ancak bütünsel olarak teknolojik gelişmelerin toplum ve toplumsal yapı üzerindeki etkisi göz önüne alındığında özelikle teknolojik bir gelişme olarak mekanizasyon ve otomasyonlaşmanın insan emeği üzerine etkisi çerçevesince oluşan endişelerin tarihsel süreç boyunca neredeyse yaşanılan her teknik gelişmenin ardından tartışıldığı görülmektedir (Acemoğlu ve Restrepo, 2018, s. 1489). Teknolojinin özelikle üretim ilişkileri üzerindeki belirleyici rolü, onun sermaye birikimi, emek süreci ve toplumsal sınıflar arasındaki ilişkileri şekillendiren bir unsur olduğunu göstermektedir. Nitekim teknolojik gelişmeler, bir yandan üretim araçlarının dönüşümünü sağlarken, diğer yandan emek süreçlerinin organizasyonunu, iş bölümünü ve üretim ilişkilerinin yapısını da biçimlendirmiştir. Aslında, teknolojik yeniliklerin sermaye

birikimine olan katkısı, sermayenin teknoloji ile olan ilişkisi ve bu ilişkinin emek süreçleri üzerindeki etkisi, teknolojinin kendini sürekli yenileyerek farklı biçimlerde varlığını sürdürmesine rağmen değişmemektedir. Özellikle teknoloji, tarihsel süreç içerisinde sermaye birikimini artırmak, üretim süreçleri üzerinde denetim sağlamak ve küresel ölçekte pazar hakimiyetini güçlendirmek amacıyla kullanılagelmiştir. Bu kullanım amacı, günümüz dünyasının altyapısını oluşturan ve genel çerçevede enformasyon devrimi olarak tanımlanan dijital teknolojilerin kullanım alanı içerisinde de geçerliliğini korumaktadır (Kumar, 1999, s. 45). Teknolojinin sermaye ile kurduğu bu yakın ilişki, onun yapısı itibariyle kapitalist üretim mantığının bir parçası haline geldiğini göstermektedir. Nitekim Morozov'un (2024), 1971 yılında *Radical Software* adlı dergide yayımlanan bir manifestodan alıntılayarak belirttiği gibi teknoloji, özünde güç ilişkilerinin bir sorunudur. Morozov'un aktardığı manifestoda özelikle bu durum "teknolojinin herhangi bir toplumda üstlendiği biçim, en azından kısmen temel sosyal ilişkilerinin bir yansıması, bir 'nesneleştirme'dir. Bizim sorunumuz soyut 'teknoloji' değil, özellikle kapitalist teknolojidir" (Aquarius Project, 1971) ifadesi ile betimlenmiştir. Bu yaklaşım, teknolojinin kendisinden ziyade, onun içinde şekillendiği toplumsal ve ekonomik güç ilişkilerine odaklanılması gerektiğine işaret etmektedir. Özellikle dijital teknolojilerin gelişim evresinde gereksinim duyulan yüksek sermaye birikiminin büyük ölçekli sermaye yapıları tarafından karşılanması, teknolojinin toplumsal ve ekonomik güç ilişkilerine olan bağımlığını arttırmış ve teknolojik gelişmelerin bu yapıların çıkarları ve talepleri doğrultusunda evrilmesine ve kullanılmasına sebebiyet vermiştir (Aksoy, 2018, s. 1701; Bakın, 2022, s. i). Ancak, teknolojik gelişim ile kapitalizm ya da başka bir deyişle çağdaş toplumsal üretim ilişkileri arasındaki diyalektik ilişki, sadece tek yönlü bir belirlenim değil, karşılıklı bir etkileşim ve dönüşüm süreci olarak da ele alınmalıdır. Kapitalist üretim ilişkileri teknolojik gelişmelerin yönünü ve niteliğini belirlerken, teknolojik gelişmeler de kapitalist birikim süreçlerini ve sermaye yapılanmalarını, emek süreçlerini yeniden biçimlendirmektedir. Özellikle dijitalleşme ve yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi, çağdaş kapitalizmin dinamiklerinde önemli dönüşümlere yol açmıştır. Bu gelişim neticesinde iki temel görüş ortaya çıkmıştır. Birinci görüşe göre, dijital dönüşüm geleneksel kapitalist üretim ilişkilerini derinden sarsmış ve "kapitalizmden belirli ölçüde bir kopuş" yaşanmıştır. Buna karşılık ikinci görüşü savunan teorisyenlere göre yaşanan teknolojik gelişmeler kapitalizmin özünü değiştirmemiş; aksine onu daha da güçlendirmiştir (Atabek, 2020, s. 58-59).

Bu düşüncelerin karşı kutbunda ise özelikle teknolojik gelişmeler ekseninde yaşanılan dijital tekelleşme merkez noktası alınarak kapitalizmin sonunu ilan eden görüşler yer almaktadır. Bu doğrultuda kapitalizm, yerini kendisinden daha acımasız bir sisteme bırakmıştır. Dean'e[1] (2020) göre, kapitalizm kendini neo-feodalizme dönüştürmüştür. Dönüşümünün en belirgin göstergesi, büyük teknoloji şirketlerinin adeta feodal lordlar gibi davranmasıdır. Dijital platformlar, tıpkı feodal dönemdeki lordların toprakları üzerinde kurdukları mutlak hakimiyet gibi, dijital alanda tekel konumuna yükselmiştir. Milyarlarca internet kullanıcısı ise bu yeni düzende köylüler olarak konumlanmaktadır. Bu dönüşümün en önemli özelliklerinden biri, sermaye birikiminin artık klasik kâr yoluyla değil, kira ve borç yoluyla gerçekleşmesidir. Benzer bir düşünce yapısı ile Mazzucato (2019) ise günümüzde platform şirketlerinin, tıpkı feodal dönemdeki toprak sahipleri gibi tekel konumlarından rant elde ettiğini, 17. yüzyılda toprak sahipleri arazi fiyatlarından gelir elde ederken, bugün platform şirketlerinin dijital hizmetlerden rant sağladığını, şirketlerin kişisel verilerimizi en değerli meta haline getirdiğini belirterek dijital feodalizmde platformların yarattığı haksız gelire vurgu yapmaktadır.

Bu yeni düzende, klasik kapitalist sistemdeki sermayedarların yerini, tekno-lord sınıfı almış ve kapitalizmin sömürü mekanizmaları daha da derinleşmiştir. Varoufakis (2024c) ise keskin bir dille kapitalizmin ölümünü ilan ederek tekno-feodal[2] yapılanmaya geçildiğini belirtmektedir. O'na göre "güç artık makinelere sahip olanların elinde değil, yeni dijital topraklar olan bulut sermayesinden kaynaklanmaktadır" ve bu dönüşüm, kapitalizmin basit bir evrimi değildir. Bu sözler ile tamamen yeni ve daha sömürücü bir sistemin ortaya çıktığı savunulmaktadır[3]. Varoufakis'e (2021) göre, "artık kâr odaklı üretim anlayışı dönüşüme uğramış ve değer yaratımı, Facebook ve Amazon gibi dijital platformlara kaymıştır; bunlar oligopolistik firmalar gibi değil, daha ziyade özel derebeylikler veya mülkler gibi faaliyet göstermektedir". Kısacası bu yeni dönemde üretimin yerini rant almış ve dijital platformlar üzerinden

[1] "Dean, dijital feodalizm ya da neo-feodalizm olgusunu iletişimsel kapitalizmin yoğunlaşıp içeri dönmesi sonucunda ortaya çıkan sistem olarak tanımlar. Dean'e göre, iletişimsel kapitalizmde fikrî mülkiyet haklarından elde edilen 'rant' geliri, emtia üretiminden elde edilen geliri aşmaktadır" (Yılmaz, 2023).

[2] "Tekno-feodalist yaklaşımı bilimsel olarak ilk öne süren, Harvard Business School profesörü Shoshana Zuboff'tur. Yazar, 2018 yılında yayınlanan *The Age of Surveillance Capitalism* adlı kitabında bu terimi ilk defa kullanan kişi olarak biliniyor" (Elmacı, 2023).

[3] Ayrıca Varoufakis'e (2021) göre geleneksel kapitalizm tamamıyla ortadan kaybolmamıştır. Nasıl ki 19. yüzyılın başlarına kadar etken sistem kapitalizm olsa da feodalizm ilişkileri bölgesel olarak hala devam etmiştir. Günümüzde de kapitalist ilişkiler devam etmekle birlikte tekno-feodalist düzen giderek yaygınlaşmaktadır.

gerçekleşen yeni bir sömürü düzeni kurulmuştur. Ancak, bu yeni kurulan düzen pandemi, sürekli yenilenen finansal krizler, sosyal medya videolarından kaynaklı dikkat dağınıklığımızdan ötürü fark edilmemiştir (Varoufakis, 2023).

Nitekim söylenebilir ki dijital teknolojilerin etkisiyle şekillenen yeni kapitalist düzen, klasik kapitalist yapıdan oldukça farklı bir boyuta evrilmiştir. Tekno-feodalizm tezi de tam bu noktadan hareketle, bilinen kapitalizmin daha sert bir evreye dönüştüğünü ve bu yeni düzenin, tıpkı Orta Çağ'daki mutlak güç sahiplerininki gibi bir tahakküm oluşturduğunu öne sürerek mevcut yapılanmaya eleştirilerini yöneltmektedir. Bu açıdan bakıldığında, tekno-feodalizmin yükselişi kaçınılmaz bir sonuç olarak görünmektedir.

Tekno-Feodalizmin Yükselişi

Tekno-feodalizm, 1990'lardan başlayıp özellikle 2008 krizi sonrası hızlanan, ekonomik ve politik gücün az sayıda şirket etrafında yoğunlaştığı bir süreci tanımlamaktadır. Tekno-feodalizm'in temel özelliği finansal gücü elinde bulunduran siber seçkin sınıfın, dijital teknolojiler sayesinde hem devletler hem de piyasalar üzerinde hakimiyet kurmasıdır[4]. Bu yeni düzende sermaye, üretken yatırımlar yerine finansal rant elde etmeye odaklanmıştır (Alemdar, 2024). Kısacası "argümanın özünde, günümüz kapitalistlerinin kârlarını, üretimi genişletecek ya da emek verimliliğini artıracak yeni kapasiteler geliştirmek üzere yeniden yatırıma dönüştürmedikleri fikri yatmaktadır" (Harris, 2022). Bununla beraber tartışmalar, feodal sistemde toprak sahipliğiyle şekillenen güç ilişkilerinin, dijital çağda yerini platform tekellerine bıraktığı savı üzerinden de ilerlemektedir[5].

Varoufakis'in (2024c) argümanına göre özellikle günümüzün teknoloji şirketleri, feodal dönemin lordlarına benzer bir konum işgal etmektedir. Feodal

[4] Bu güç yoğunlaşmasının en çarpıcı örneklerinden biri, Twitter'ın dönemin ABD Başkanı Donald Trump'ın hesabını askıya almasıdır (M. Bojić, 2022, s. 17). Benzer şekilde, 2024 ABD seçimlerinin ardından Elon Musk'ın kabineye girerek Hükümet Verimliliği Bakanlığında görev alması, aynı zamanda Musk'ın uzun süreler ulus devletlerin kontrolünde olan uzay araştırmalarında büyük başarılar yakalayarak ulus devletlere bu alanda rakip olması, 2023 yılında OpenAI'nin CEO'su Sam Altman'ın Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ile görüşmesi gibi örnekler, teknoloji lordlarının uluslararası arenada kazandığı gücü ve iktidar hakimiyetini göstermektedir.

[5] Morozov (2022) ise tekno-feodalizm kavramının hem sağ hem de sol görüşe sahip düşünürler tarafından kullanıldığına dikkat çekerek terimin dijital platformların gücüne ve teknoloji şirketlerinin veri kontrolüne göndermede bulunduğunu belirtmekte ve özelikle silikon vadisinde yaşanan gelişmeler ekseninde popülerlik kazandığına dikkat çekmektedir. Ancak Morozov, tekno-feodalizm tezinin belirli zayıf yönleri olduğunu söyleyerek bu tezin, analitik açıdan yetersiz olduğunu da belirtmektedir (ss. 123-126).

lordların toprak üzerindeki mülkiyeti ve kontrolü, yerini dijital ekosistemin kontrolüne bırakmıştır. Bu dijital lordlar, kullanıcıların emeği üzerinden değer elde eder, ancak bu değerin büyük kısmı platform sahiplerine aktarılır. Ayrıca, bulut ortamı algoritmik kodlarla bu şirketlerin kontrolü altındadır, bu da onlara ekonomik değer yaratma süreçlerini şekillendirme gücü verir. Bu sistemde bir ürün üretmek ya da bir içerik yayınlamak için dijital toprak lordlarının mülkiyeti kiralanır. Yeni düzende bulut (İng. *cloud*) rantı hâkim olmuş ve piyasaların yerini dijital derebeylikler almıştır. Platform sahipleri ya da Varoufakis'in (2024c) deyimiyle dijital lordlar, dijital altyapıyı kontrol ederek diğer işletmeleri de platformlara bağımlı hale getirmiştir.

Platformlar aynı zamanda kullanıcıların dijital emeğini de sömürmektedir. Geddes'e (2020) göre bu durum, "tıpkı serflere tarımsal üretimleri karşılığında arazi kullanım hakları verilmesi gibi, dijital hizmetlere erişim karşılığında büyük miktarda ücretsiz veri sağlanması" (s. 478) şeklinde gerçekleşmektedir. Varoufakis (aktaran Forno, 2023) ise kullanıcıları bulut-serfleri olarak tanımlamaktadır. Bu serfler dijital medyada gezinerek dijital lordlara orantısız bir şekilde fayda sağlamak için ücretsiz veri üreticileri olarak çalışmaktadır Varoufakis (2023), platformların bu hegemonik işleyişinin klasik kapitalist piyasa rekabetinden farklı olduğunu vurgular. Ona göre bu sistem, teknoloji devlerinin mutlak kontrolüne dayanan yeni bir ekonomik düzen oluşturmaktadır. Amigud (2024) ise bu süreci şu şekilde betimlemiştir:

> Toprak sahibi aristokrasi, seri üretimin ilerlemesiyle birlikte, üreticiler ve tüccarlar tarafından yerinden edildi ve onlar da bilgi teknolojilerinin ilerlemesiyle birlikte, digerati (Tr. *dijital elit*) tarafından yerinden edildi. ...Kira talep eden toprak sahiplerinden, malları kâra dönüştüren tüccarlara ve şimdi de teknoloji platformlarının kira talep eden feodallerine geri dönüldü. (s. 7)

Bu durumda günümüzde gücün kaynağının, kâr amaçlı üretimden değil, dijital uzamın temel bileşenlerine (bulut sistemleri, veri depolama merkezleri ve ağ altyapısı) sahip olmaktan geldiği söylenebilir (Geddes, 2020, s. 475). Yılmaz'ın (2024) da belirttiği gibi "değer üretimi fabrika tabanlı endüstriyel üretimin dışına çıkmış ve tıpkı feodalizmdeki gibi dar bir rantiye sınıfı kullanıcıların verileri üzerinden değer elde etmektedir". Nitekim klasik kapitalist işleyiş, yerini giderek yeni hiyerarşik yapılara, dijital bağımlılık ilişkilerine bırakmış; büyük teknoloji şirketleri sadece çalışanlarını değil sanal ortamda var olan tüm üreticileri ve üretim süreçlerini sömürür hale gelmiştir. Bu düzende kapitalizmin rekabetçi özelliği kaybolmuş; üretkenlik yerini yeni bir ürün yaratmadan gelir elde etme mantığına bırakmıştır.

Günümüz ekonomik yapısını tanımlamaya çalışan tekno-feodalizm kavramı eleştiri oklarını üretimin ve üretkenliğin yerine kira gelirinin, kârın yerine rantın aldığı yeni ekonomik düzene yöneltmiştir. Ayrıca Varoufakis'e (2024b) göre, "tekno-feodalizm, post-kapitalist bir sistemin post-Marksist bir analizi değildir. Çağdaş sermayenin işleyişinin, neden temel bir mutasyona uğradığını açıklamaya çalışan tamamen Marksist bir analizdir". Bu analizin temel noktasında ise özellikle yapay zeka teknolojisi ile oldukça bağlantılı gözetim, veri kontrolü, dijital hakimiyet, eşitsizlik, üretim ve kullanım için platform bağımlılığı, dijital sömürü konuları yer almaktadır.

Yapay Zekâ Teknolojisini Tekrardan Tanımlamak

Teknolojik yenilikler ortaya çıktıkları sosyokültürel ve ekonomik ortamın izlerini taşımaktadır. Her yeni teknolojik gelişme, toplumun değerlerini, ihtiyaçlarını, güç ilişkilerini ve tarihsel bağlamı yansıtır. Bu bakış açısından hareketle, günümüz ekonomik sisteminin kendi mantığı içinde işlev gören yapay zekâ algoritmalarının, rekabet baskısı, kâr maksimizasyonu ve sermaye birikimi ihtiyaçlarını karşılamak için programlandığını söylemek mümkündür (Prodnik, s. 218-221). Nitekim, yapay zekâ teknolojisi büyük oranda piyasa koşulları çerçevesince geliştirilen bir teknoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Verdegem'ın (2024) da belirttiği gibi, yapay zekâ teknolojisi küresel ölçekte hakimiyet gösteren uluslararası büyük teknoloji şirketleri tarafından geliştirilmektedir. Bununla beraber derin öğrenme ve makine öğrenmesi gibi yapay zekâ modellerini geliştirmek ve eğitmek için gerekli olan veri de yine bu birkaç teknoloji şirketinin elindedir. Bu sebeple yapay zekâ kavramını piyasa dinamikleri bağlamında analiz etmek (s. 728) ve bu doğrultuda yapay zekâ teknolojisinin tanımını yeniden değerlendirmek gerekmektedir.

Yapay zekâ ve büyük veri üzerine bu perspektiften bir tanım yapmak gerekirse yapay zekâ; ideolojik olarak tarafsız olmayan, piyasa yapılanması çerçevesince geliştirilen ve toplumun dinamiklerini de bu perspektifte değiştiren bir teknolojidir. Bu teknolojinin kullanımı ise özellikle insan emeğinin devre dışı bırakılarak üretim kapasitelerinin hızlandırılması ve arttırılması amacı taşımaktadır (Walton ve Nayak, 2021, s. 1). Crawford (2021) da *Atlas of AI* adlı kitabında yapay zekânın kapitalist ekonomik yapılanma çerçevesince tanımını yaparak eleştirel bir perspektiften yeni bakış açıları sunmaktadır. Crawford'a (2021) göre yapay zekâ, somut ve maddi bir yapı içerisinde bir dizi politik ve sosyal olguya bağımlıdır. Algoritmaların eğitildiği veri setleri, baskın ideolojik yapıyı yansıtmaktadır. Bu kod parçaları özellikle ekonomik çıkarları maksimize etmek amacı ile kodlanmaktadır. Bu düşünce çerçevesince yapay zekâ

teknolojisini bir iktidar sicili olarak adlandıran Crawford, yapay zekânın tarafsız veya nesnel değil, aksine mevcut güç yapılarını pekiştiren bir teknoloji olarak tanımlamaktadır (s. 8). Benzer şekilde Reid (2023) ise sıradan insanın yapay zekâ teknolojisinden elbette bazı faydalar göreceğini; ancak bu teknolojiden asıl fayda ve maddi çıkarı egemen sınıfın elde edeceğini belirtmektedir (s. 6). Yapay zekâ algoritmalarına Reid ile paralel bir bakış açısından yaklaşan Vargas (2024) da yapay zekâyı yüzyıllardır süren sömürü düzenini sürdürecek çağdaş bir araç olarak betimlemekte ve yapay zekâyı, üretimi hızlandırmak için veri setlerindeki kalıp yargıları kullanan, eşitsizlikleri yeniden üreten bir makine olarak tanımlamaktadır (ss. 1-3).

Yapay zekâ araçları, klasik kapitalist paradigmanın özünü oluşturan kâr maksimizasyonu, rekabet ve sermaye birikimi gibi temel prensipleri daha sofistike ve etkili bir şekilde kullanan araçlar haline gelmiştir. Bu bağlamda yapay zekâ, kapitalist sistemin içsel çelişkilerini çözmekten ziyade, bu çelişkileri yeni bir düzeyde yeniden üretmekte, değiştirmekte ve derinleştirmektedir. Parisi'ye (2015) göre de günümüz kapital sisteminin merkezinde yer alan algoritmalar, işgücünden finansal piyasalara kadar birçok alanı etkileyerek dönüştürmektedir. Bu sebeple Parisi, dijital kapitalizmin yeni aşaması olarak tanımladığı algoritmik kapitalizmin[6] sadece insani düşüncenin mekanikleştirilmesi olarak tanımlamanın eksik olacağını vurgulamaktadır. Parisi, özellikle hız ve zamanın parasal değerine vurgu yaparak, algoritmaların dijital otomasyon üzerine programlanarak hesaplamalı süreçleri insan yeteneğinin asla ulaşamayacağı bir düzeyde hızlandırdığını söylemektedir (ss. 125-126). Bu sebeple yapay zekâ araçlarını sadece üretim ve otomasyon süreçlerinde kullanılan teknik araçlar olarak düşünmemek gerekir.

Bahsedildiği üzere yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesi için gereken büyük veri setleri, yüksek işlem kapasiteli bilgi işlem gücü ve algoritmik kod yapılarının eş zamanlı uyumu, bu teknolojinin geliştirilmesini ve kontrolünü belirli sermaye yapılarının tekelinde toplamaktadır. Bu durum, uluslararası teknoloji şirketlerini yapay zekâ yarışında öne çıkarırken, diğer kullanıcıların bu sistemlere erişimini platform sahiplerinin izin ve kısıtlamalarına bağımlı kılmaktadır. Hali hazırda var olan teknolojik bağımlılığı derinleştiren bu yapılanma, tekno-feodal düzeni güçlendirmektedir.

[6] Timothy Erik Ström' a (2022) göre, teknoloji ve kapitalizmin kesişimini açıklayan algoritmik *kapitalizm, platform kapitalizmi, veri kapitalizmi* gibi birçok terim, yerini artık *dijital feodalizm, tekno-feodalizm* gibi feodal sisteme atıfta bulunan kavramlara bırakmıştır. Bu kavramsal dönüşüm hem sol hem de sağ düşünce çevrelerinde, mevcut teknolojik gelişmelerin bir ilerleme değil, aksine feodalizme doğru bir gerileme olarak yorumlandığını göstermektedir.

Üretken Yapay Zekâ: Yeni Sömürü Biçimlerinin Anatomisi

2022 yılının sonlarına gelindiğinde "konuşmalar, hikayeler, görüntüler, videolar ve müzik dahil olmak üzere yeni içerik ve fikirler oluşturabilen bir yapay zekâ türü" (Amazon, 2024) olarak tanımlanan üretken yapay zekâ modellerinin bireysel kullanımlara açılması, yapay zekâ algoritmalarının ekonomik, kültürel ve toplumsal dinamikler üzerindeki etkisini farklı bir boyuta taşımıştır. Wong'un (2024) betimlemesi ile "sadece saniyeler içinde sözde orijinal içerik" olarak resim, metin, kod, ses içeriği üreten üretken yapay zekâ modellerinin günümüzdeki başarısını sağlamak için yaklaşık olarak 80 yıldır büyük teknoloji şirketleri, çeşitli bilimsel araştırmalar gerçekleştirmektedir. Ancak 2022 yılı itibari ile özellikle medyanın da bu alan üzerine odaklanan yoğun ilgisi bu teknolojinin popülerleşmesinde büyük rol oynamıştır (s. 1). Özelikle OpenAI şirketi tarafından piyasaya sürülen ChatGPT modelleri, sıradan insanın dahi yapay zekâ teknolojisine kolayca ulaşabilmesini sağlamıştır. Bu imkân, yapay zekâ teknolojisinin hem toplum içerisindeki popülaritesini arttırmış hem de büyük teknoloji şirketleri arasında var olan yapay zekâ yarışını farklı bir alana taşımıştır[7]. ChatGPT'nin elde ettiği başarı ve popülerlik[8], Meta, Google gibi büyük teknoloji şirketlerini kendi üretken yapay zekâ modellerini geliştirmeye ve piyasaya sürmeye yöneltmiştir. Birkaç büyük teknoloji şirketinin mevcut pazar koşulları içerisinde var olan tekelleşmeyi daha da kuvvetlendirecek olan bu yarışı, her ne kadar çıkar çatışması ve pazar hakimiyeti çerçevesince endişe verici bir düzeyde gerçekleşse de (Grill, 2024, s. 1838) netice itibari ile piyasaya sürülen farklı üretken yapay zekâ modelleri sayesinde sıradan insan gerçek hayatta eşzamanlı olarak yapay zekâ teknolojisini özelikle görsel ve işitsel içerik üretimi alanında deneyimleme imkanına kavuşmuştur. Bu sayede yapay zekâ özelikle rutin olmayan, zihin gücü ve sanatsal yaratıcılık gerektiren işlerde kullanılmaya başlanmıştır (Sætra, 2023, ss. 1-3).

Yapay zekâ teknolojisinin sıradan kullanıcılar tarafından yoğun kullanımı, bu alandaki yatırımların artmasına ve uluslararası rekabeti kızıştırmasına da

[7] Şubat 2022 ile Haziran 2024 tarihleri arasında Google arama trendleri incelendiğinde, "üretken yapay zekâ" teriminin özellikle Haziran 2023 itibarıyla belirgin bir ivme kazandığı ve arama hacminde kayda değer bir artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Özelikle ChatGpt-4 modelinin Mart 2023 tarihinde piyasaya sürülmesinin bu artış üzerinde büyük bir etki yarattığı söylenebilir (Bianchi, 2024).

[8] ChatGPT, 2022 yılının kasım ayında piyasaya sürülmesinden 5 gün sonra 1 milyon ve iki ay içinde 100 milyon kullanıcı sayısına ulaşmıştır. Bu oranlar ChatGPT'yi tarihin en hızlı büyüyen ikinci tüketici uygulaması konumun getirmiştir (Bianchi , 2024).

sebep olmuştur. Ancak yapay zekâ alanında gelişim göstermek, özellikle yüksek işlem gücüne sahip donanımsal altyapı gerektirdiğinden, ciddi bir sermaye yatırımı gerektirmektedir. Bu durum, yapay zekâ yarışını teknolojik bir rekabetten öte, GPU (*Grafik İşlem Birimi*) teknolojileri üzerinden yürütülen yeni bir küresel güç mücadelesine de dönüştürmüştür. Tekno-feodal yapı içerisinde oluşan teknolojik rekabet ortamında ise NVIDIA şirketi GPU pazarındaki hakimiyeti ile tekel konumuna yükselmiştir. Bu hakimiyet, şirketi birçok ulus devletten daha güçlü bir konuma getirmiş ve küresel yapay zekâ pazarı üzerinde devletler üstü bir otorite haline dönüştürmüştür (Williams, 2024). Birçok ülkenin NVIDIA'nın grafik işlem birimlerini stoklamaya yönelmesi, klasik devlet-şirket hiyerarşisinin tersine döndüğünü de göstermektedir. Bu durum, tam olarak tekno-feodal düzenin özünü yansıtmaktadır. Bu teknolojik hakimiyet mücadelesi[9], dijital lordlar arasında küresel ölçekte bir ekonomik güç savaşına dönüşmüştür. Bu bağlamda, dijital çağın yeni lordları olarak konumlanan teknoloji şirketlerinin üretken yapay zekâ teknolojileri ekseninde kurduğu hakimiyet ilişkilerini ve pazar yapılanmasını detaylı olarak incelemek gerekmektedir.

Dijital Çağın Yeni Lordları: Üretken Yapay Zekâ ve Feodalist Yapılanma

2023 yılında dünya çapında 250 milyondan fazla insanın çeşitli yapay zekâ araçlarını kullandığı bilinmektedir. 2030 yılında bu sayının 700 milyonu aşması beklenmektedir (Statista, 2024). Yapay zekâ teknolojileri pazarı ise 2023'te yaklaşık olarak 200 milyar dolarlık bir hacme ulaşmıştır. 2022 yılı itibari ile geliştirilen ve piyasaya sürülen Midjourney, Dall-E ve NightCafe adlı görüntü oluşturma modellerinin elde ettiği başarı ve popülarite, yapay zekâ yatırımlarının özelikle üretken yapay zekâ modellerinin geliştirilmesi için kullanılmaya başlanmasına sebebiyet vermiştir (Thormundsson, 2024). Büyük teknoloji şirketlerinin yapay zekâ alanında yaptığı bu yatırımlar ve teşvikler Joel Kotkin ve Marshall Toplansky'ın (2023) belirttiği üzere batının dijital feodalleşmesini hızlandırarak ekonomik gücü yapay zekâ teknolojisini hâkim birkaç şirkette toplayacaktır. Çünkü internet teknolojisi bağımsız şirketlerin

[9] Bu teknolojik hakimiyet mücadelesinin küresel dinamiklerinde 2025 yılının başında önemli bir dönüşüm yaşanmıştır. Yapay zekâ teknolojileri üzerindeki Batı merkezli hegemonyaya yönelik ciddi bir meydan okuma olarak Çin merkezli DeepSeek şirketinin geliştirdiği açık kaynak kodlu yapay zekâ modeli kullanıma açılmıştır. OpenAI, ChatGPT platformu için sadece 2024 yılında 5 milyar dolar harcamıştır. DeepSeek modeli ise 5.6 milyon dolar gibi görece düşük bir maliyetle geliştirilmiş ve lokal olarak çalışabilecek şekilde açık kaynak olarak kullanıma sunulmuştur. Bu durum teknolojik hegemonyanın sorgulanmasına yol açmıştır (BBC, 2025; Jamali, 2025). Bu gelişmeler, tekno-feodal düzende açık kaynak teknolojilerinin alternatif bir güç olabileceğini gösterirken, aynı zamanda küresel teknolojik güç dengesinin Doğu'ya kayma potansiyelini de ortaya koymaktadır.

ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak yapay zekâ teknolojisi özellikle birkaç büyük teknoloji şirketi tarafından yönlendirilmektedir. Bu büyük teknoloji şirketlerinin start-up projelerine yapmış olduğu yatırımlar, yapay zekâ teknolojisinin var olan dijital hegemonya ve hiyerarşik düzen etrafında gelişmesine sebebiyet vermektedir. Bu süreçte özellikle toplamda yaklaşık 7 trilyon dolar piyasa değerine sahip olan ve dijital dünyanın dinamiklerini kontrol ederek yönlendiren Google, Amazon, Meta, Apple ve Microsoft'un yapay zekâ alanına yaptığı yatırımlar dikkat çekmektedir (Clement, 2024). Bu teknoloji devleri, üretken yapay zekâ teknolojilerine yönelik yatırımlarını hızla arttırmaktadır.

Üretken yapay zekâ modellerini eğitmek ve işletmek, yapay zekâ teknolojisinin doğası gereği büyük bilgi işlem gücü ve bulut alt yapısı gerektirmektedir. Analistlere göre GPT-3 gibi büyük bir dil modelini eğitmenin 4 milyon dolardan fazlaya mal olabileceği tahmin edilmektedir (Leswing , 2023). Google şirketine ait olan Gemini Ultra modelinin 191 milyon dolar, OpenAI'ın GPT-4 modelinin ise 78 milyon dolar eğitim maliyetlerinin olduğu tahmin edilmektedir (Stanford HAI, 2024, s. 63). Bu sebeple start-up aşamasındaki birçok yapay zekâ şirketi büyük teknoloji şirketleri ile ortaklık kurmayı tercih etmektedir. Örneğin, OpenAI şirketi tarafından oluşturulan GPT modellerinin geliştirilmesi ve sürdürülebilmesi için gerekli teknik altyapı desteği Microsoft ile yapılan bir dizi anlaşma ile sağlanmıştır. Bu anlaşma sayesinde iki şirket yapay zekâ üzerine yapmış olduğu çalışmalardan maksimum verim almayı hedefleyerek yapay zekâ yarışında ön plana çıkmaya çalışmıştır. Ayrıca bu modellerin geliştirilmesi, yüksek hesaplama gücü gerektirmektedir. Bu sebeple modeller ancak büyük teknoloji şirketleri veya bu teknoloji şirketlerinin desteklediği projeler sayesinde geliştirilebilmektedir (Microsoft, 2023).

2023'te yapay zekâ girişimlerine en çok yatırım yapan beş teknoloji şirketi ise Amazon, Google, Microsoft, NVIDIA ve Salesforce olmuştur. Amerika ise 328.548 milyar dolar ile yapay zekâ teknolojisine en çok yatırım yapan ülke konumundadır (Edgadelta, 2024). 2023 içerisinde, yapay zekâ start-up'larına ve projelerine toplam 27 milyar dolar tutarında finansman sağlanmıştır. Bu meblağın önemli bir kısmı, yaklaşık 18 milyar doları, sektörün önde gelen üç şirketi Amazon, Microsoft ve Google tarafından gerçekleştirilmiştir. En dikkat çekici üretken yapay zekâ yatırımı bahsedildiği üzere Microsoft'un OpenAI'ye yaptığı 10 milyar dolarlık yatırımı olmuştur. OpenAI'yi takiben, en yüksek fon desteği alan ikinci üretken yapay zekâ girişimi ise Anthropic olarak kayıtlara geçmiştir. Anthropic, e-ticaret devi Amazon'dan yaklaşık 4 milyar dolar

değerinde bir yatırım elde etmiştir (Hammond, 2023). Mevcut veriler ışığında, büyük teknoloji şirketlerinin dijital ekosistem üzerindeki hegemonik konumunun yapay zekâ teknolojileri bağlamında sürdürüldüğü gözlemlenmektedir.

Üretken yapay zekâ teknolojileri alanında gerçekleştirilen yenilikçi girişimler, büyük teknoloji şirketleri tarafından finansal ve teknik destek sağlama argümanıyla kendi kurumsal yapılarına entegre edilmektedir. Bu süreç, sektördeki oligopol yapılanmayı güçlendirmekte ve teknolojik inovasyonun merkezileşmesine yol açmaktadır. Üretken yapay zekâ pazarı küresel ölçekte 2023 yılında 17,65 milyar dolar, 2024 yılında ise yaklaşık 25 milyar dolar büyüklüğe ulaşmıştır. Bu pazarın lideri ise Kuzey Amerika kıtasıdır (Precedence Research, 2024). Bu veriler dahi üretken yapay zekâ pazarının Amerika'da konumlanmış büyük teknoloji devleri tarafından yönlendirildiğini göstermektedir.

Medya ve eğlence sektörü özelinde ise küresel ölçekte 2023 yılında yapay zekâ pazarının büyüklüğü 15,11 milyar dolar olarak ölçülmüştür. Bu pazarın özellikle 2032 yılında 121 milyar dolar büyüklüğe ulaşması beklenmektedir. Sektörde yapay zekâ pazarının büyümesinin temel itici güçleri ise şu şekilde sıralanabilir: içeriklerin kişiselleştirilmesi, yüksek çözünürlüklü grafik üretimi, görsel efekt (VFX) uygulamalarının yaygınlaşması ve artırılmış gerçeklik (AR) ile sanal gerçeklik (VR) teknolojilerinin prodüksiyon süreçlerine entegrasyonu. Yapılan araştırmalar, özellikle bu alanlarda yapay zekâ araçlarının kullanımının giderek arttığını göstermektedir. (Straits, 2024). Sadece üretken yapay zekâ araçları ile görüntü üretimi bölümünde ise pazarın 2030 yılına kadar 917 milyon dolar büyüklüğe ulaşması beklenmektedir (Leonardo.ai, 2024). Özellikle içerik üretimi konusunda üretken yapay zekâ araçlarının kullanıcı sayısı ve piyasa değerleri incelendiğinde ise bu şirketlerin abonelik sistemi üzerinden önemli gelirler elde ettiği görülmektedir. Örneğin 2022 yılının temmuz ayında kurulan görsel üretim platformu olan Midjourney, ilk yılında 50 milyon dolar gelir elde ederken, 2024 yılı için toplamda 300 milyon dolar gelir elde etmesi beklenmektedir. Özellikle Midjourney'in gelirini elde ettiği birincil kaynak ise üyelik sistemidir (GilPress, 2024). Midjourney platformunu sadece 2024 yılının mart ayında 24,7 milyon kişi ziyaret etmiştir. Popüler görüntü oluşturma platformlarından Leonardo AI ise aynı dönemde 13,6 milyon, üretken yapay zekâ ile video oluşturmaya imkân tanıyan Runway platformunu ise 9 milyon kişi ziyaret etmiştir (Liu ve Wang, 2024, s. 12). Leonardo AI, kullanıcılarına hem ücretsiz (sınırlı sayıda üretim) hem de çeşitli ücretli planlar

sunmaktadır[10]. 2022 yılının sonlarında kurulan Leonardo AI, aylık 190 milyondan fazla aktif kullanıcıya sahip olan ve 26 milyar dolar değerindeki görsel düzenleme platformu Canva tarafından 2024 senesi içerisinde açıklanmayan bir değer ile satın alınmıştır. Bu satın alma Canva gibi büyük şirketlerin üretken yapay zekâ teknolojilerine olan ilgisini ve bu alandaki stratejik yatırımlarını göstermesi açısından önemlidir. Böylelikle Canva gibi şirketler pazardaki konumunu sağlamlaştırmayı hedeflerken üretken yapay zekâ pazarında tekelleşmenin de giderek artacağı görülmektedir (Fink, 2024). Benzer şekilde, OpenAI şirketinin sahibi olduğu Sora platformu, metin komutları ile sinematik video oluşturma kapasitesine sahip bir üretken yapay zekâ modeli olarak, pazardaki rekabeti yeni bir boyuta taşımıştır. Bu gelişme, üretken yapay zekâ teknolojilerinin sinema sektörü içerisindeki dönüştürücü etkisini hızlandırırken, OpenAI'nin pazar hakimiyetini de güçlendirmektedir. Böylece üretken yapay zekâ teknolojileri alanındaki tekelleşme eğilimi, görsel üretimden video üretimine doğru genişleyerek devam etmektedir.

Üretken yapay zekâ alanında, özellikle görsel üretim süreçlerinde, birçok yeni model ve platform ardı ardına pazara girmekte veya mevcut platformlar bu teknolojiyi kendi sistemlerine entegre ederek rekabet güçlerini korumaya çalışmaktadır. Bu platformların çoğu, ücretsiz kullanımda sınırlı üretim hakkı tanıyarak ve tam kapasiteye erişimi ücretli abonelik sistemine bağlayarak çift yönlü bir gelir modeli oluşturmaktadır. Bu yapılanma, bir yandan kullanıcıların platform bağımlılığını derinleştirirken, diğer yandan sosyal medya platformlarında gözlemlenen dijital emek kavramının yeni bir boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Kullanıcıların ürettikleri içerikler ve girdikleri komutlar (İng. *prompts*) platformların veri havuzlarını beslerken, aynı zamanda abonelik sistemi üzerinden ekonomik değer yaratılmaktadır. Bu durum, tekno-feodal yapıda sıradan kullanıcının hem dijital emeğinin hem de ekonomik kaynaklarının eşzamanlı sömürüsüne işaret etmektedir. Bu sebeple, üretken yapay zekâ teknolojisinin gelişimi ve abonelik sistemi üzerinden kurulan ekonomik bağımlılık ilişkileri detaylı olarak incelenmelidir.

Üretken yapay zekâ teknolojisi ve Abonelik Sistemi

Üretken yapay zekâ teknolojilerinin gelişimi ve uygulanması, birkaç kritik faktöre dayanmaktadır. Bu faktörler arasında yüksek performanslı hesaplama gücü, geniş ölçekli veri setleri ve algoritmik kod yapıları ön plana çıkmaktadır. Bu temel bileşenlerin edinilmesi ve etkin kullanımı, kayda değer finansal ve

[10] Midjourney temel planı aylık 10, Mega Plan 120 dolardır. Leonardo AI'ın en üst abonelik paketi yıllık 576 dolardır. Ayrıca Leonardo AI, görüntü üretimlerinde belirli token ücretleri almaktadır.

teknolojik kaynaklar gerektirmektedir. Mevcut pazar dinamikleri incelendiğinde, Google, Meta ve Amazon gibi teknoloji devlerinin, dijital altyapı ve veri birikimlerini kullanarak üretken yapay zekâ modellerinin geliştirilmesinde öncü rol oynadıkları gözlemlenmektedir. Bu durum, yeni yatırımcılar veya girişimler için rekabetçi modelleri geliştirme ve piyasaya sürme sürecini neredeyse imkânsız hale getirmekte ve platformlarının geliştirilmesi ve uygulanması aşamalarında belirgin bir rekabet gücü dengesizliği yaratmaktadır. Bununla birlikte, bazı büyük teknoloji firmaları, önceden eğitilmiş modellerini sınırlı bir kapsamda açık erişime sunarak, araştırmacıların ve küçük ölçekli yapılanmaların bu teknolojileri kullanmasına olanak tanımaktadır. Bu olgunun, yapay zekâ ekosisteminde bir tür *teknolojik feodalizm* veya *AI oligopolisi* oluşturduğu öne sürülmektedir (Clark, 2018; Daly, 2018; García, 2024, s. 2; Mazzucato, 2019). Bu bağlamda, kurumsal altyapı eksikliği yaşayan çoğunlukla ulusal ölçekli şirketler, üretken yapay zekâ teknolojilerini veya otomasyonel düzeydeki yapay zekâ uygulamalarını kullanabilmek için söz konusu teknoloji devlerinin veri havuzlarına ve bulut sistemlerine entegre olmak durumunda kalmaktadır. Bu durumun somut örneklerinden biri, OpenAI şirketinin yapay zekâ modeli ChatGPT ile uluslararası haber ajansı The Associated Press (AP) arasında gerçekleşen işbirliğidir (Ögüç, 2023). Küresel ölçekte benzer örneklerin yaygınlaşması, yapay zekâ teknolojileri üzerine çalışmalar yürütmek isteyen şirketlerin, bahsi geçen teknoloji devleriyle işbirliği yapma zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

Medya kuruluşları ve yapım şirketleri yapay zekâ teknolojisini sıfırdan geliştirebilecek yatırım kapasitesine sahip olmadıklarından, büyük teknoloji şirketlerinin geliştirdiği yapay zekâ sistemlerine bağımlı hale gelmektedir. Bu durum, medya ve sinema sektöründeki yapay zekâ pazarının oligopolistik bir yapıya dönüşmesine zemin hazırlamaktadır. Çünkü teknoloji şirketleri hali hazırda geliştirdikleri yapay zekâ hizmetlerini ve bulut servislerini belirli ücretler karşılığında medya kuruluşlarına ve yapım şirketlerine kiralama modeli üzerinden sunmaktadır. Bu ekonomik model, şirketlerin teknoloji devlerine olan bağımlılığını artırırken, aynı zamanda kendi özerk yapay zekâ teknolojilerini geliştirme potansiyellerini de sınırlandırmaktadır (Kapır, 2022, s. 218). Bu teknolojik dönüşüm süreci, kurumsal düzeydeki bağımlılığın ötesinde, bireysel[11] medya üretim pratiklerinde de yapay zekâ platformlarına

[11] Amerika da sosyal medya hesaplarından paylaşılan görüntülerin %71'i çeşitli yapay zekâ araçları tarafından üretilen görsellerdir (Capgemini Research Instıtue, 2023, s. 15; Leonardo.ai, 2024). Aynı şekilde yine Amerika da içerik üreticilerinin beşte birinden fazlasının içeriklerini düzenlemek ve görüntü oluşturmak için çeşitli yapay zekâ araçlarını kullanmaktadır (Leonardo.ai, 2024).

yönelik sistematik bir bağımlılık oluşturmaktadır[12]. Sektörün hız ve otomasyon odaklı yaklaşımları, üretken yapay zekâ platformlarının iş akışlarına entegrasyonunu hızlandırmıştır. Bu entegrasyon süreci iki boyutta gerçekleşmektedir: Birincisi, kuruluşların çalışanlarına kurumsal abonelikler yoluyla bu platformlara erişim sağlaması; ikincisi ise bireysel sinematik üretim süreçlerinde üretken yapay zekâ platformlarının yaygın kullanımı. Bu paradigma değişimi, sektördeki hâlihazırda var olan Adobe Premiere, DaVinci Resolve gibi uluslararası içerik düzenleme platformlarına olan geleneksel bağımlılık ilişkisini dönüştürmekte ve bu bağımlılığı üretken yapay zekâ platformlarına kaydırmaktadır. Bu süreçte içeriksel üretim, yapay zekânın sunduğu hız ve otomasyon kapasitesi ile köklü bir değişime uğramakta, özellikle sanatsal üretim süreçlerinde belirgin bir otomasyonlaşma eğilimi gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, çeşitli medya içeriği (ses, müzik, senaryo, grafik, görüntü, animasyon vb.) üretimi için özelleştirilmiş üretken yapay zekâ platformları, içerik üretim süreçlerini tamamen farklı dijital platformlara bağımlı hale getirmektedir. İçerik üreticileri, hız, üretkenlik ve kolaylık parametreleri çerçevesinde bu platformları kullanmaya yönelmektedir. Ancak her platformun spesifik kullanım alanları ve farklılaşan işlevsel özellikleri, içerik üreticilerini birçok farklı platform kullanımına sevk etmektedir. Bu çoklu platform kullanım zorunluluğu, her bir yazılım için ayrı abonelik ücreti gerektirmektedir. Söz konusu durum, yapay zekâ platformlarına olan bağımlılığı derinleştirirken, piyasaya büyük teknoloji şirketleri tarafından sürülen yapay zekâ platformlarının abonelik modeli üzerinden kayda değer gelirler elde etmesini de sağlamaktadır. Bu model, teknoloji şirketlerinin sektör üzerindeki hegemonik kontrolünü pekiştirmekte ve bir bağımlılık döngüsünü hem bireysel kullanıcı hem de kurumsal kullanıcı düzeyinde arttırmaktadır. Kocabay Şener'in (2024) de belirttiği gibi, özellikle medya kuruluşlarının ve yapım şirketlerinin yapay zekâ teknolojilerini kullanma sürecinde karşılaştığı temel sorun, büyük teknoloji şirketlerine artan bağımlılıktır (s. 109).

Yapay zekâ ilişkisi içerisinde platform bağımlılığının ekonomik boyutlarını inceleyen çalışmalar görece az olsa da bu çalışmalarda özelikle yapay zekâ araçlarının kullanıcılar üzerinde oluşturduğu finansal yüke dikkat çekilmektedir. Örneğin Hassan ve Aziz (2025) tarafından yapay zekâ tabanlı

[12] Sektörde faaliyet gösteren büyük işletmelerin %53'ü hali hazırda yapay zekâ ile görsel üretim alanında bu teknolojiye uyum sağlamaya çalıştıklarını belirtmiştir. (Leonardo.ai, 2024). Ayrıca Amerika'da pazarlamacıların %39' u sosyal medya görüntüleri oluşturmak için ve %36'sı web sitesinde yer alacak görüntüleri oluşturmak için üretken yapay zekâ araçlarını kullandığını belirtmiştir. Özellikle bu kullanımların amacı yapılan araştırmalara göre daha hızlı bir şekilde görüntü oluşturmaktır (Statista, 2024b).

çizgi roman (AICS) oluşturma platformlarının abonelik modellerini, fiyatlandırma stratejilerini ve kullanıcı memnuniyetini incelemek amacıyla yürütülen araştırmada kullanıcıların, bu araçların fiyatlandırma ve abonelik maliyetleri konusunda sıklıkla rahatsızlık duyduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kullanıcıların özellikle yüksek abonelik ücretleri ve kredi tabanlı ödeme sistemlerinin (token) yarattığı belirsizliklerden memnuniyetsiz oldukları da bulgulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre bu memnuniyetsizlik, özellikle freemium modellerin ücretli hizmetlere geçişinde belirginleşmektedir. Kullanıcılar tam işlevselliğe erişmek için yüksek ücretlerle karşılaştıklarında platformları terk etmeyi tercih etmektedir (ss. 98-101). Görüldüğü üzere üretken yapay zekâ araçları her ne kadar çeşitli medya içeriklerinin üretimini hızlandırması ve kolaylaştırması aşamasında kullanıcılara çeşitli imkânlar tanısa da, bu platformların yüksek abonelik ücretleri bağımsız içerik üreticileri için en büyük engeldir. Dünya çapında internet erişimi üzerinde bile hala var olan eşitsizlikler düşünüldüğünde, ayrıca bu platformların dolar bazlı ücretlendirilmesi göz önüne alındığında, var olan eşitsizliklerin yapay zekâ teknolojileri ile daha da derinleşeceği söylenebilir. Bununla beraber, bir üretim gerçekleştirebilmek için çoklu platform üyeliği zorunluluğu ise bu eşitsizlikleri daha da katılaştırmaktadır.

Sonuç olarak, yapay zekâ araçlarının sağladığı otomasyon ve hız göz önünde bulundurulduğunda içerik üreticileri, görüntü ve ses gibi içeriksel üretim aşamalarında yapay zekâ araçlarını/platformlarını kullanmak zorunda kalmaktadır. Kısacası içerik üretimi, dağıtımı ve gösterimi, yapay zekâ platformlarına giderek bağımlı hale gelmektedir. Berlinsk, Morales ve Sponem'un (2024) bahsettiği üzere üretken yapay zekâ teknolojileri, gücü merkezileştirme ve bilgiyi standartlaştırma eğilimi göstermekte ve kullanıcı emeğini de sömürerek yeni bir dijital hegemonya kurmaktadır. Yedekci'nin de (2020) belirttiği gibi sanatsal ve yaratıcı bir faaliyet olarak sinemasal üretim, 20. yüzyılın başlarından bu yana pazar mekanizmaları ile yakın bir ilişki içerisindedir. Film üretiminin yeni teknolojilere doğrudan bağımlılığı ise sinemasal üretimi diğer sanatsal üretimlerden ayırmaktadır (s. 383). Bu tarihsel perspektiften bakıldığında, üretken yapay zekâ platformlarına olan bağımlılık, sürecin bir devamı gibi görünse de tekno-feodal yapılanma bu bağımlılığı yeni bir boyuta taşımıştır. Artık bağımlılık sadece teknolojik araçlara değil, bu araçları geliştiren ve kontrol eden şirketlere de yönelmiştir. Ayrıca üretken yapay zekâ teknolojileri, sinematik üretimin kolektif yapısını da dönüştürerek, set ortamındaki kolektif emeği ekran başında gerçekleştirilen bireysel üretime indirgemektedir. Bu radikal dönüşüm sebebiyle, üretken

yapay zekâ ve sanatsal üretim ilişkisinin tekno-feodal perspektiften detaylı bir şekilde incelenmesi de gerekmektedir.

Üretken yapay zekâ ve Sanatsal Üretim

Üretken yapay zekâ teknolojilerinin ortaya çıkışı ve yaygınlaşması, bilgi ve sanatsal üretim sürecini hız, miktar ve nitelik olarak radikal bir şekilde dönüştürmeye başlamıştır. Bu teknolojiler, kullanıcıların kolaylıkla yeni içerikler oluşturabilmesini sağlayarak, geleneksel anlamda sanatsal üretim paradigmalarını tekrardan şekillendirmiştir (Woodruff, ve diğerleri, 2024, ss. 2-3). Bununla beraber üretken yapay zekâ teknolojilerinin yaygınlaşması, yaratıcı üretim süreçlerine çeşitli alanlarda amatör katılımı da artırmıştır. Amigud'un (2024) betimlemesiyle üretken yapay zekâ teknolojileri "herkesin yazar, web tasarımcısı, müzik bestecisi, illüstratör veya mimar olmasını sağlamış" (s. 11) ve bireylerin sanatsal anlamda minimal eğitim veya özel yetenek gerektirmeden içerik üretmelerine olanak sağlamıştır[13]. Bu gelişme, emek süreçlerinin ve yeteneğe dayalı üretkenliğin değersizleşmesi gibi sonuçlar da doğurmuştur. Basit sayılabilecek komutlar aracılığıyla hızlı bir şekilde elde edilen çıktılar, yaratıcı emek sürecini hızlandırmış; zaman ve deneyimin değer kattığı yaratıcı üretim süreçlerinin önemini görece azaltmıştır. Dahası, yapay zekâ tarafından üretilen içeriklerin kalitesi ve çeşitliliği, uzun süreli eğitim ve pratik gerektiren insani yeteneklerin benzersizliğini tehdit etmektedir. Özellikle bu değişim kollektif bir üretim süreci olan sinemasal ürünlerin oluşturulma sürecini de etkilemektedir. Yönetmen, oyuncu, teknik ekip ve kurgu gibi çok sayıda uzmanın kolektif emeğini gerektiren sinemasal üretim süreçleri, üretken yapay zekâ araçları/platformları sayesinde bireysel kullanıcıların metin komutlarıyla sürdürebileceği bir sürece dönüşmektedir. Somut bir örnek üzerinden bu dönüşümü incelemek gerekirse, sinemasal üretimin kolektif yapısındaki değişim, yapay zekâ araçları ile üretilen filmlere yönelik film festivallerinin artışında da görülmektedir. Türkiye'de 2024 yılı içerisinde sadece yapay zekâ araçları ile üretilen filmlerin yarıştığı bir film festivali (AİTFF) düzenlenmiş ve iki film festivali de yapay zekâ kategorisi açarak bu teknoloji ile üretilen filmleri değerlendirmeye almıştır.[14] Bu festivallerde yarışan filmlerin künyeleri incelendiğinde, geleneksel film üretiminin aksine, sınırlı sayıda ekip üyesiyle

[13] Bu görüşe karşı olarak gelecekte, yapay zekanın prodüksiyon, post prodüksiyon alanlarında sanatsal üretim aşamasında birer işbirlikçi asistan olarak çok daha yaygın bir şekilde kullanılacağı da öngörülmektedir (Anantrasirichai ve Bull, 2022, s. 639).

[14] 2024 yılı içerisinde Türkiye'de düzenlenen film festivalleri hakkında daha detaylı bilgi için Hayri Çölaşan tarafından hazırlanan *Sinema Yıllığı* incelenebilir. Bkz. https://www.academia.edu/127208841/Turkish_Cinema_2024

bilgisayar başında gerçekleştirilen yapımlar olduğu görülmektedir. Ancak bu dönüşümün geçici bir aşama olduğu da öngörülebilir. Gelecekte, mevcut uzmanlık alanlarının yapay zekâ odaklı yeni formlara evrilmesi de söz konusudur. Bu yapısal dönüşüm, geleneksel sinema üretim pratiklerinin yapay zekâ teknolojileriyle entegrasyonu sonucunda, sektörde yeni hibrit uzmanlık alanlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir.

Nitekim bu teknolojiler, geleneksel film yapım paradigmasını derinden sarsarak karmaşık sinematik unsurların üretimini kolaylaştırmıştır. Özelikle, yapay zekâ destekli görsel efekt üretimi post-prodüksiyon süresini kısaltırken, geleneksel VFX sanatçılarının rolünü yeniden tanımlamaktadır. Ayrıca bu durum, film endüstrisinde istihdam yapısını ve endüstri çalışanlarının beceri gereksinimlerini değiştirmekte ve bazı uzmanlık alanlarının önemini azaltmaktadır. Özellikle film endüstrisinin kâr odaklı işleyen yapısı göz önünde bulundurulduğunda, film üretim süreçlerinde yaşanan teknolojik dönüşüm, düşük bütçeli prodüksiyonlar ve bağımsız içerik üreticileri için yeni olanaklar sunma potansiyeli de taşımaktadır (Bender, 2024, s. 9). Ancak buna karşın, büyük ölçekli prodüksiyon şirketlerinin bu teknolojileri öncelikli olarak ekonomik katma değer yaratma amacıyla kullanacakları da öngörülmektedir.

Üretken yapay zekâ araçlarının özelikle film endüstrisindeki bireysel ve kurumsal ölçekteki kullanımı emek yoğun bir süreç gerektiren sinemasal üretim süreçlerinde emeğin otomasyonuna ve bu sebeple film endüstrisi için bir üretim enflasyonuna da sebebiyet vermesi beklenmektedir. Örneğin yapay zekâ araçları tarafından her gün yaklaşık olarak 34 milyon yeni görüntü oluşturulduğu tahmin edilmektedir. Öyle ki ortalama olarak sadece Midjourney platformu üzerinden her 30 saniyede bir görüntü oluşturulmaktadır (Sukhanova, 2024). Bu gelişme, özellikle amatör ve bağımsız film yapımcıları için yüksek prodüksiyon maliyetlerini ve özel efekt üretiminde karşılaşılan finansal zorlukları aşmada önemli bir çözüm potansiyeli sunmaktadır. Bununla birlikte bahsedildiği üzere, görsel üretimindeki bu erişilebilirlik ve kolaylaşma, sanatsal sinematik üretimde bir enflasyonist etkiye yol açma potansiyeli taşımakta ve ayrıca film üreticilerinin yapay zekâ platformlarına olan bağımlılığını arttırmaktadır. Söz konusu üretim enflasyonu, içerik kalitesi ve özgünlük açısından film endüstrisini etkileyebilecek önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç

Yapay zekâ teknolojisinin geliştirilmesinde ve uygulanmasında temel motivasyon finansal işletmelerin kâr maksimizasyonuna yönelik iş akışlarını optimize etme ve otomasyonlaştırma hedefidir. Algoritmaların büyük oranda veri işleme, otomasyon ve analiz araçları olarak şirketler tarafından bu kullanımı; üretken yapay zekâ araçları sayesinde algoritmaları, artık yaratıcı üretim süreçlerinin de baş aktörü haline getirmiştir. Bu teknolojik dönüşüm, aynı zamanda yeni bir ekonomik ve sosyal düzen olan tekno-feodalizmin de altyapısını oluşturarak temellerini güçlendirmektedir.

Yapay zekâ araçlarının mülkiyeti, kullanımı, geliştirilmesi, kullanım alanları, kullanım izinleri, elde edilen verilerin işlenmesi ve bu araçların kısıtlamaları gibi tüm yetkinlikler tekno-feodal çağın lordlarının kontrolünde toplanmaktadır. Hali hazırda yapay zekâ araçlarının geliştirilmesi için en büyük yatırımları yapan da yine bu şirketlerdir. Bu araçların geliştirilmesi ve kullanılması, tıpkı sanayi devrimlerinde olduğu gibi üretimi otomasyonlaştırmaktadır. Ancak buradaki temel fark, zihin emeği ve sanatsal üretim süreci de dahil olmak üzere tüm süreçlerin otomasyonlaştırılarak hızlandırılmasıdır. Bu durum, tekno-feodal sistemin gücünü daha da artırmaktadır.

Çalışmanın odak noktasını oluşturan sinema sektöründe üretken yapay zekâ araçlarının kullanımı incelendiğinde ise tekno-feodal yapılanmanın özellikleri veriler ışığında belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki sinema endüstrisi, tarihsel süreç içerisinde teknolojik gelişmelere her zaman bağımlı olmuş ve bu gelişmeleri en hızlı benimseyen sektörlerin başında gelmiştir. Ekseriyetle görsel üretim aşamasında ise var olan teknolojik bağımlılık, dijital dönemde çok daha derinleşmiştir. Dijitalleşme ile başlayan bu süreçte, sektörde üretim yapabilmek için teknolojiye erişim imkânı kritik önem kazanmıştır. Ancak yapay zekâ araçları vasıtasıyla sektörün teknoloji ile kurduğu bağ farklı bir evreye geçmiş ve teknolojiye erişim çok daha stratejik bir öneme sahip olmuştur.

Bu dönemde teknolojiye erişim, beraberinde teknolojik bağımlılığı da kuvvetlendirmiştir. Dahası, geçmişte var olan teknolojik gereksinim bağımlılığı, günümüzde bu teknolojiyi üreten şirketlere de doğrudan bağımlılığa dönüşmüştür. Sektör, arşiv dosyalarının tutulması, kurgu yapabilme, çeşitli görsel efektlerin üretimi gibi temel işlevler için bile çeşitli yazılımlara ihtiyaç duymaya başlamıştır. Bu durum, üretimin hızlanması ve dijitalleşmenin

getirdiği gereksinimler nedeniyle sektörde faaliyet gösteren tüm birimleri söz konusu yazılımları kullanmaya mecbur bırakmıştır. Sektörde faaliyet gösteren işletmeler, teknolojinin geliştirilme aşamasında ortaya çıkan yüksek maliyet ve sermaye gereksinimini karşılayamamaları, nitelikli uzman personel ihtiyacını sağlayamamaları sebebiyle teknoloji geliştiren veya bu teknolojiye yatırım yapabilen şirketler konumuna erişememişlerdir. Bu sebeple söz konusu işletmeler, büyük teknoloji devlerinin geliştirdiği yazılımları kullanan son kullanıcı pozisyonunda kalmışlardır. Ayrıca yapay zekâ araçlarının sağladığı ve sanatsal üretimi otomasyonlaştırarak hızlandıran özellikleri kâr maksimizasyonu hedefleyen uluslararası yapım şirketlerini bu araçları kullanmaya yöneltmektedir. Ancak bu yönelim, sektörün teknoloji şirketlerine olan bağımlılığını sistematik bir bağımlılığa dönüştürerek zorunlu hale getirmiştir.

Bununla beraber üretken yapay zekâ araçları da sanatsal düzeyde yeni üretim biçimlerini ortaya çıkarmış, özellikle sanatsal değer üretiminin doğasını dönüştürmüş ve sinemasal içerik üretiminde var olan dijital gereksinim bağımlılığını da hız ve otomasyon mantığı çerçevesinde artırmıştır. Bu bağımlılık ilişkisi de tıpkı feodal düzendeki toprak sahipleri ve serfler arasındaki ilişkiye benzer şekilde yapılanmaktadır. Nasıl ki feodal dönemde üretim yapabilmek için toprak sahiplerinin iznine ve belirlediği kurallara tabi olmak gerekiyorsa, günümüzde de sinema sektöründe içerik üretebilmek için teknoloji şirketlerinin sunduğu platformlara, belirlediği kurallara ve ücretlendirme politikalarına tabi olmak gerekmektedir. Bu bağlamda üretken yapay zekâ teknolojisinin, yaratıcı tasarım ve zihin emek süreçlerine uyum sağlayarak verimlilik çatısı altında gizlenen yeni karmaşık sömürü biçimlerinin ortaya çıkmasına sebep verdiği de söylenebilir.

Sektörde faaliyet gösteren yapımcılar ise hız ve üretkenlik artışı sayesinde üretim maliyetlerini düşürerek kâr marjlarını yükseltmektedir. Sıradan kullanıcı da belki de hiçbir zaman maddi olarak karşılayamayacağı bir sinemasal üretim imkanına kavuşmaktadır. Ancak bu görünürdeki karşılıklı fayda durumu, aslında teknoloji devlerinin mutlak hakimiyetini ve maksimum kâr elde etme sürecini gizleyen bir perde işlevi de görmektedir. Çünkü sektörün tüm bileşenleri için sağlanan bu görece faydalar, teknoloji şirketlerinin kurduğu yeni sömürü düzenini ve dijital tekelleşme sürecini görünmez kılmaktadır. Özellikle medya ve sinema sektörü özelinde bu tekelleşme, bir sanatsal üretim aracı olarak kullanılan üretken yapay zekâ araçlarının mutlak kontrolünün dijital lordların elinde olması sebebiyle daha da derinleşmektedir.

Ek olarak belirtmek gerekirse, üretken yapay zekâ teknolojileri özellikle sinema sektöründe yeni bir dönüşümü daha tetiklemektedir. Bu dönüşümün en belirgin özelliği, sinemasal üretimin kolektif yapısının değişimidir. Üretken yapay zekâ araçları sinemasal üretimin kolektif sürecini bireyselleştirmektedir. Benzer şekilde, birçok set çalışanının ortaklaşa emeğiyle gerçekleştirilen profesyonel reklam ve klip çekimleri de günümüzde artık masa başında tamamlanabilen bir üretim sürecine dönüşmüştür. Ekran başı bir sürece evrilen sinemasal içerik üretimi hakkında daha detaylı akademik çalışmaların yapılması ve bu dönüşümün betimlenmesi gereklilik haline gelmiştir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, içerik üretimi açısından hız ve otomasyon sürecine ayak uydurmak zorunda kalan üreticiler mecburen bu platformlara uyum sağlamak, abone olmak, hizmet satın almak durumunda kalmaktadır. Genel çerçevede bu hızlanma süreci ve sanatsal üretimin kolaylaşması, görece maliyetlerin düşmesiyle birlikte sıradan kullanıcının dahi sinematik görüntü üretimine erişimini mümkün kılmıştır. Ancak tekno-feodal düzen çerçevesi içerisinde değerlendirildiğinde, medya ve sinema endüstrisinin üretim, dağıtım ve gösterim süreçlerinde, dijital dünyaya hâkim olan birkaç uluslararası teknoloji şirketinin hali hazırda var olan kontrolünün giderek güçleneceği öngörülmektedir. Şu anda görece fazla olan üretken yapay zekâ araçları ve platformlarının, yakın gelecekte bu büyük teknoloji şirketlerinin kontrolü altında toplanarak daha da merkezileşeceği ve böylece platform tekelleşmesinin güçleneceği söylenebilir.

Yapay zekâ teknolojilerinin kazandığı popülerlik çerçevesinde, dikkatten kaçan en önemli nokta, bu teknolojileri geliştiren ve piyasaya sunum ile kullanım izinlerini belirleyen şirketlerin tekel yapılanmasıdır. Şüphesiz yapay zekâ, sıradan kullanıcıya birçok avantaj sunmuştur; ancak esas avantaj ve maddi gelir ile dijital dünyanın kontrolü uluslararası teknoloji şirketlerinin elinde toplanmaktadır. Akademik alanda da yapay zekâ araçlarının bu ekonomik yapılanmasına daha fazla dikkat edilmeli ve eleştirel düşünce yapısı korunmalıdır. Bu bağlamda, yapay zekâ teknolojilerinin sunduğu yeni olanaklar ve dönüşümler incelenirken, eleştirel perspektifin korunması ve ekonomik yapılanmanın görünmeyen yönlerinin açığa çıkarılması büyük önem taşımaktadır.

Beyanlar

Teşekkür: Yazar, makalenin değerlendirilmesi ve geliştirilmesi sürecinde görüş ve önerileriyle katkı sunan hakemlere ve dergi editörlerine içtenlikle teşekkürlerini sunar.
Yazar Katkıları: Çalışmanın tüm süreçleri yazar tarafından gerçekleştirilmiştir. Yazar makalenin yayımlanan versiyonunu okumuş ve onaylamıştır.
Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar ilgili çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.
Telif Hakkı Beyanı: Yazar, dergide yayımlanan çalışmanın telif hakkına sahiptir ve bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmıştır.
Destekleyen Kurumlar: Bu araştırma hiçbir dış fon tarafından desteklenmemiştir.
Etik Onay ve Katılımcı Onayı: Bu makale insan veya hayvan deneklerle yapılan herhangi bir çalışma içermemektedir. Bu çalışmanın hazırlık süreci boyunca bilimsel ve etik ilkelerin takip edildiği ve çalışmadan yararlanılan kaynakların bibliyografyada belirtildiği beyan edilmiştir.
İntihal Beyanı: Bu makale intihal programı ile taranmıştır. Herhangi bir intihal tespit edilmemiştir.
Veri ve Materyal Erişimi: Veri paylaşımı uygulanabilir değildir.
Yapay Zekâ Araçlarının Kullanımı: Yazar, bu makalenin akademik içerik üretimi (literatür taraması, analiz, bulgular, sonuç ve özet yazımı vb.) süreçlerinde herhangi bir yapay zekâ aracı kullanmadığını beyan eder. Büyük dil modeli (LLM) yapay zekâ araçları olan Claude ve ChatGPT araçlarını ise yalnızca tamamlanan metnin dil bilgisi ve gramer yapısı kontrolü, yazım ve imla denetimi ile kaynakça formatı düzenlemesi gibi teknik düzeltme amaçları için kullanılmıştır.

Kaynakça

Acemoğlu, D. ve Restrepo, P. (2018). The race between man and machine: Implications of technology for growth, factor shares, and employment. *American Economic Review, VI*(108), ss. 1488–1542.

Aksoy, S. (2018). Sermaye birikimi, teknoloji ve uluslararasılaşma olgularını Endüstri 4.0 döneminde yeniden düşünmek. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(Özel Sayı), ss. 1697-1706.

Alemdar, A. A. (2024, Temmuz 25). *Tekno-feodalizmin politik ekonomik eleştirisi*. Kompleks. Erişim tarihi: 24.11.2024. https://kompleks.org/fasikul/teknofeodalizm/bolum-2/tekno-feodalizmin-politik-ekonomi-elestirisi/

Amazon. (2024). *Üretici yapay zekâ nedir?* Erişim tarihi: 15.08.2024. https://aws.amazon.com/tr/what-is/generative-ai/

Amigud, A. (2024). Generative AI, the creative industries, and human work. *Philosophy & Technology, 37*(49), ss. 1-20.

Anantrasirichai, N. ve Bull, D. (2022). Artificial intelligence in the creative industries: A review. *Artificial Intelligence Review*, 55, ss. 589-656.

Aquarius Project. (1971). *Revolutionary engineering: Towards a 'counter-technology'*. Erişim tarihi: 11.11.2024. https://www.sense-of-rebellion.com/text/revolutionary-engineering

Atabek, Ü. (2020). *Tarihten geleceğe iletişim teknolojileri*. Siyasal Kitabevi.

Bakın, A. (2022). *Teknoloji, toplum, sermaye ilişkisi açısından dijital emek üzerine inceleme* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.

BBC. (2025, Şubat 4). *DeepSeek: The Chinese AI app that has the world talking*. Erişim tarihi: 12.02.2025. https://www.bbc.com/news/articles/c5yv5976z9po

Bender, S. (2024). Generative-AI, the media industries, and the disappearance of human creative labour. *Media Practice and Education*, ss. 1-18.

Berlinski, E., Morales, J. ve Sponem, S. (2024). Artificial imaginaries: Generative AIs as an advanced form of capitalism. *Critical Perspectives on Accounting*, 99, ss. 1-15.

Bianchi, T. (2024, Temmuz 19). *AI-powered online search - Statistics & facts*. Statista. Erişim tarihi: 29.08.2024. https://www.statista.com/topics/10825/ai-powered-online-search/

Bianchi, T. (2024, Haziran 5). *Global weekly interest in generative AI on Google searches 2022-2024*. Statista. Erişim tarihi: 19.08.2024.

Capgemini Research Institute. (2023). *Why consumers love generative AI*. Capgemini.

Clark, J. (2018, Ekim 22). *Surveillance search engines; harvesting real-world road data with hovering drones; and improving language with unsupervised pre-training*. Import AI. Erişim tarihi: 07.09.2024. https://jack-clark.net/2018/10/22/import-ai-117-surveillance-search-engines-harvesting-real-world-road-data-with-hovering-drones-and-improving-language-with-unsupervised-pre-training/

Clement, J. (2024, Ocak 10). *Google, Amazon, Meta, Apple, and Microsoft (GAMAM) - Statistics & facts*. Statista. Erişim tarihi: 01.09.2024. https://www.statista.com/topics/4213/google-apple-facebook-amazon-and-microsoft-gafam/

Crawford, K. (2021). *Atlas Of AI.* Yale University Press.

Daly, C. (2018, Aralık 4). *Enterprise AI is the antithesis to AI feudalism*. AI Business. Erişim tarihi: 09.09.2024. https://aibusiness.com/verticals/enterprise-ai-is-the-antithesis-to-ai-feudalism

Dean, J. (2020, Mayıs 12). *Neofeudalism: The end of capitalism?* LA Review of Books. Erişim tarihi: 16.11.2024. https://lareviewofbooks.org/article/neofeudalism-the-end-of-capitalism/

Edgadelta. (2024, Mayıs 24). *7 key AI investment statistics every investor should know*. Erişim tarihi: 01.09.2024. https://edgedelta.com/company/blog/ai-investment-statistics

Elmacı, O. (2023, Eylül 9). *Feodalizmden kapitalizme, kapitalizmden tekno-feodalizme… Bir ekonomik sistemin sürdürülebilirlik yolculuğu*. DPUportal. Erişim tarihi: 18.11.2024. https://portal.dpu.edu.tr/orhan.elmaci/makale_oku/322/feodalizmden-kapitalizme-kapitalizmden-tekno-feodalizme-bir-ekonomik-sistemin-surdurulebilirlik-yolculugu

Fink, C. (2024, Ağustos 1). *Meta mints money, Canva acquires Leonardo AI, Hedra Gen-AI video launches*. Forbes. Erişim tarihi: 21.12.2024. https://www.forbes.com/sites/charliefink/2024/08/01/meta-mints-money-canva-acquires-leonardo-ai-hedra-gen-ai-video-launches/

Forno, M. (2023, Kasım 4). *What is technofeudalism and are we living under it?* ABC News. Erişim tarihi: 20.11.2024. https://www.abc.net.au/news/2023-11-05/what-is-technofeudalism-and-are-we-living-under-it/103062936

Gane, N. (2024). Capitalism is capitalism, not technofeudalism. *Journal of Classical Sociology*, 1(1), ss. 1-15.

García, C. S. (2024). Datafeudalism: The domination of modern societies by Big Tech companies. *Philosophy & Technology*, *37*(90), ss. 1-18.

Geddes, K. (2020). Meet your new overlords: How digital platforms develop and sustain technofeudalism. *The Columbia Journal of Law & The Arts, 43*(4), ss. 455-485.

Gilbert, J. (2024). Techno-feudalism or platform capitalism? Conceptualising the digital society. *European Journal of Social Theory*, *27*(4), ss. 513-672.

GilPress. (2024, Haziran 3). *Midjourney statistics – Users, growth, revenue 2024*. Big Data. Erişim tarihi: 21.12.2024. https://whatsthebigdata.com/midjourney-statistics/

Grill, G. (2024). Constructing capabilities: The politics of testing infrastructures for generative AI. *Proceedings of the 2024 ACM Conference on Human Factors in Computing Systems*, ss. 1838-1849.

Hammond, G. (2023, Aralık 29). *Big Tech outspends venture capital firms in AI investment frenzy*. Financial Times. Erişim tarihi: 01.09.2024. https://www.ft.com/content/c6b47d24-b435-4f41-b197-2d826cce9532

Harris, M. (2022, Kasım 28). *Are we living under 'technofeudalism'?* Intelligencer. Erişim tarihi: 20.11.2024. https://nymag.com/intelligencer/2022/10/what-is-technofeudalism.html

Harvey, D. (1990). *The condition of postmodernity*. Blackwell.

Hassan, M. R. ve Aziz, M. S. A. (2025). Artificial Intelligence Comic Strip (AICS) generators: A review of subscription models, pricing, and user satisfaction. *International Journal on Perceptive and Cognitive Computing, 11*(1), ss. 95-102. https://doi.org/10.31436/ijpcc.v11i1.553

Jamali, L. (2025, Ocak 28). *DeepSeek yapay zeka yarışını nasıl değiştirecek?* BBCNEWS Türkçe. Erişim tarihi: 12 Şubat 2025 https://www.bbc.com/turkce/articles/cwywlznq5yyo

Kapır, B. (2022). *Algoritmik Toplum ve Medya.* Ankara: Nobel Yayınevi.

Kotkin, J. ve Toplansky, M. (2023, Eylül 22). *Blue-collar workers are our only hope automation will turn us all into serfs*. UnHerd. Erişim tarihi: 01.09.2024. https://unherd.com/2023/09/blue-collar-workers-are-our-only-hope/

Kumar, K. (1999). *Sanayi sonrası toplumdan post-modern topluma*. Dost Kitabevi.

Leonardo.ai. (2024, Kasım 19). *28 AI statistics for marketers*. Erişim tarihi: 21.12.2024. https://leonardo.ai/news/28-ai-statistics-for-marketers/

Leswing, K. (2023, Mart 13). *ChatGPT and generative AI are booming, but the costs can be extraordinary*. CNBC. Erişim tarihi: 01.09.2024. https://www.cnbc.com/2023/03/13/chatgpt-and-generative-ai-are-booming-but-at-a-very-expensive-price.html

Liu, Y. ve Wang, H. (2024). Who on earth is using generative AI? *Policy Research Working Paper*, ss. 1-45.

Bojić, L. M. (2022). *Culture organism or techno-feudalism: How growing addictions and artificial intelligence shape contemporary society*. Institute for Philosophy and Social Theory.

Mazzucato, M. (2019, Ekim 2). *Preventing digital feudalism*. Project Syndicate. Erişim tarihi: 08.09.2024. https://www.project-syndicate.org/commentary/platform-economy-digital-feudalism-by-mariana-mazzucato-2019-10

Microsoft. (2023, Ocak 23). *Microsoft and OpenAI extend partnership*. Official Microsoft Blog. Erişim tarihi: 27.08.2024. https://blogs.microsoft.com/blog/2023/01/23/microsoftandopenaiextendpartnership/

Morozov, E. (2022). Critique of techno-feudal reason. *New Left Review*, 133/134, ss. 89-127.

Morozov, E. (2024, Haziran 26). *Silicon Valley wants unfettered control of the tech market. That's why it's cosying up to Trump*. The Guardian. Erişim tarihi: 10.11.2024. https://www.theguardian.com/commentisfree/article/2024/jun/26/silicon-valley-tech-market-donald-trump-joe-biden-wealth-tax-big-tech-venture-capitalists

Ögüç, E. Ş. (2023, Temmuz 14). *Associated Press, haber arşivini yapay zeka modeli Chat GPT ile paylaşacak*. Anadolu Ajansı. Erişim tarihi: 24.11.2024. https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/associated-press-haber-arsivini-yapay-zeka-modeli-chat-gpt-ile-paylasacak/2946037

Parisi, L. (2015). Instrumental reason, algorithmic capitalism, and the incomputable. Ed. M. Pasquinelli. *Augmented intelligence and its traumas* içinde, ss. 125-139. Meson Press.

Prado, E. (2021). *Tecno-feudalism or socialism of capital*. Erişim tarihi: 20.11.2024. https://eleuterioprado.blog

Precedence Research. (2024, Temmuz 1). *Generative AI market size, share, and trends 2024 to 2033*. Erişim tarihi: 09.09.2024. https://www.precedenceresearch.com/generative-ai-market

Prodnik, J. A. (2021). Algorithmic logic in digital capitalism. Ed. P. Verdegem. *AI for everyone? Critical perspectives* içinde, ss. 203-222. University of Westminster Press.

Reid, J. (2023, Haziran 25). *AI as ideology: A Marxist reading (Crawford, Marx/Engels, Debord, Althusser)*. PhilArchive. Erişim tarihi: 27.04.2024. https://philarchive.org/rec/REIAAI-7

Sadowski, J. (2019). When data is capital: Datafication, accumulation, and extraction. *Big Data & Society*, *6*(1), ss. 1-15.

Sætra, H. S. (2023). Generative AI: Here to stay, but for good? *Technology in Society*, 75, ss. 1-12.

Statista. (2024a, Şubat 13). *Number of artificial intelligence (AI) tool users globally from 2020 to 2030*. Erişim tarihi: 27.08.2024. https://www.statista.com/forecasts/1449844/ai-tool-users-worldwide

Statista. (2024b, Aralık 10). *Marketing purposes for which professionals are using generative artificial intelligence (AI) in the United States as of March 2023*. Erişim tarihi: 21.12.2024. https://www.statista.com/statistics/1386786/generative-ai-marketing-purposes-usa/

Statista. (2024c). *Media - Worldwide*. Erişim tarihi: 09.02.2025. https://www.statista.com/outlook/amo/media/worldwide

Statista. (2024d). *Cinema - Worldwide*. Erişim tarihi: 09.02.2025. https://www.statista.com/outlook/amo/media/cinema/worldwide

Statista. (2024e). *Generative AI - Worldwide*. Erişim tarihi: 09.02.2025. https://www.statista.com/outlook/tmo/artificial-intelligence/generative-ai/worldwide

Ström, T. E. (2022, Mayıs). Capital and cybernetics. *New Left Review*, 135, ss. 89-127.

Straits. (2024, Temmuz 31). *AI in media and entertainment market size, share & trends analysis report*. Erişim tarihi: 21.12.2024. https://straitsresearch.com/report/ai-in-media-and-entertainment-market

Sukhanova, K. (2024, Mayıs 29). *AI image generator market statistics – What will 2024 bring?* Techreport. Erişim tarihi: 21.12.2024. https://techreport.com/statistics/software-web/ai-image-generator-market-statistics/

Şener, N. K. (2024). Yapay zeka ve gazetecilik etiği. Ed. B. Çeber. *Yapay zeka etiği ve iletişim; Sorunlar, sınırlar ve zorluklar*. Nobel Yayınevi, ss. 105-126.

Stanford HAI. (2024). *The AI Index 2024 Annual Report*. Stanford University Human-Centered Artificial Intelligence. Erişim tarihi: 03.03.2024. https://hai.stanford.edu/ai-index/2024-ai-index-report

Thormundsson, B. (2024, Mart 27). *Funding of artificial intelligence (AI) startup companies worldwide from 2020 to 2023, by quarter*. Statista. Erişim tarihi: 27.08.2024. https://www.statista.com/statistics/1344128/worldwide-artificial-intelligence-startup-company-funding-by-quarter/

Vargas, N. C. (2024). Exploiting the margin: How capitalism fuels AI at the expense of minoritized groups. *AI and Ethics*, ss. 1-6.

Varoufakis, Y. (2021, Haziran 28). *Techno-feudalism is taking over*. Project Syndicate. Erişim tarihi: 17.11.2024. https://www.project-

syndicate.org/commentary/techno-feudalism-replacing-market-capitalism-by-yanis-varoufakis-2021-06

Varoufakis, Y. (2023). *Technofeudalism what killed capitalism*. The Bodley Head.

Varoufakis, Y. (2024a, Şubat 18). *Are we transitioning from capitalism to silicon serfdom?* Jacobin. Erişim tarihi: 02.11.2024. https://jacobin.com/2024/02/yanis-varoufakis-techno-feudalism-capitalism-interview

Varoufakis, Y. (2024b, Kasım 20). *Quantity to quality*. New Left Review. Erişim tarihi: 23.11.2024. https://newleftreview.org/sidecar/posts/quantity-to-quality

Varoufakis, Y. (2024c, Nisan 22). *Welcome to the age of technofeudalism – interviewed by WIRED magazine*. WIRED. Erişim tarihi: 25.08.2024. https://www.yanisvaroufakis.eu/2024/04/22/welcome-to-the-age-of-technofeudalism-interviewed-by-wired-magazine/

Verdegem, P. (2024). Dismantling AI capitalism: the commons as an alternative to the power concentration of Big Tech. *AI & Society*, 39, ss. 727-737.

Walton, N. ve Nayak, B. S. (2021). Rethinking of Marxist perspectives on big data, artificial intelligence (AI) and capitalist economic development. *Technological Forecasting & Social Change*, 166, ss. 1-8.

Williams, R. (2024, Mayıs 13). *2024*. MIT Technology Review. Erişim tarihi: 12.02.2025. https://www.technologyreview.com/2024/05/13/1092332/the-download-the-future-of-chips-and-investing-in-us-ai/

Wong, W. (2024). The sudden disruptive rise of generative artificial intelligence? An evaluation of their impact on higher education and the global workplace. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, *10*(2), ss. 1-15.

Woodruff, A., Shelby, R., Kelley, P. G., Rousso-Schindle, S., Smith-Loud, J. ve Wilcox, L. (2024). How knowledge workers think generative AI will (not) transform their industries. *CHI '24: Proceedings of the CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 641, ss. 1-26.

Yedekci, E. (2020). Endüstriyel üretim ilişkileri bağlamında yapay zekâ ve sinema: Benjamın örneği. Ed. F. Zengin & B. Kapır. *Yapay zeka ve medya*. Doruk Yayınları, ss. 381-407.

Yılmaz, Ö. (2023, Nisan 29). *"Dijital feodalizm" ve sınıflar*. Textum. Erişim tarihi: 24.11.2024. https://textumdergi.net/dijital-feodalizm-ve-siniflar/

Yılmaz, Ö. (2024, Temmuz 24). *Dijital kapitalizm ve tekno-feodalizm*. Kompleks. Erişim tarihi: 24.11.2024. https://kompleks.org/fasikul/teknofeodalizm/bolum-1/dijital-kapitalizm-ve-tekno-feodalizm-creme-de-la-cremein-ekonomipolitigi/